
הבריכה הציבורית של הטבע

בריכת החורף של רחובות נקראה בפינו "הבאסה" (ביצה בערבית) ובתור ילדים היא היתה בשבילנו הממלכה המושלמת להשתוללות ולהרפתקאות. בחורף, כשהבריכה התמלאה, היינו חוזרים ממנה בבגדים מלוכלכים בבובץ וחיוך על פנינו. בקיץ היתה הבריכה מתייבשת ואת מקום המים והבובץ היו תופסים מרבדים צבעוניים של כלניות, פרגים וחרציות. בשנים שעברו מאז, הבאסה נהפכה לזיכרון רחוק כל כך, עד שבסוף השבוע האחרון היא כמעט נעלמה לי לגמרי. מצאתי את עצמי הולכת לאיבוד בין המושב ישרש לבין עיר ילדותי, שבינתיים כבר התרחבה ובלעה כמעט את כל מה שנשאר מהפרדסים והשדות הצמודים לעיר. רק לאחר מאמץ רב הצלחתי סוף-סוף להגיע לחורשת האקליפטוס המוכרת. קולות הצפרדעים, צמחי הקנה ועצי השקמה העתיקים הצליחו להשכיח לרגע את המולת העיר, אך הבריכה עצמה נראתה לי כמו גרסה מוקטנת של הביצה רחבת הידיים שזכרתי. כעת, בריכת החורף של ילדותי נמצאת בפני סכנה. יזמי נדל"ן רוצים לבנות עליה שכונה חדשה, שלא רק תכסה בבטון את זיכרונות ילדותי, אלא גם עלולה לפגוע באופן משמעותי בשירותים שבריכת החורף מספקת לתושבי האזור ולבעלי החיים שהפכו אותה לביתם. בריכת חורף מוגדרת בשפה המקצועית בית גידול לח (שמוגדר כאזור שמוצף במים בצורה עונתית או לאורך כל השנה). ב-2 בפברואר מציינים בעולם את יום בתי הגידול הלחים הבינלאומי והשנה הדגש ביום הזה הוא על הדרך שבה בתי גידול לחים מאפשרים לאזורים שבהם הם נמצאים להתמודד עם אסונות טבע. באתר ארגון RAMSAR העולמי פורסם כי תדירות האסונות הטבעיים ברחבי העולם יותר מהכפילה את עצמה במהלך 35 השנים האחרונות, זאת בעקבות שינוי האקלים שגרם לאירועי מזג אוויר קיצוניים - שיטפונות, ציקלונים ובצורת. בין 1996 ל-2015, כ-1.35 מיליון בני אדם נספו כתוצאה [מאירועי אקלים קיצוני](#), וב-90 אחוז מהמקרים אסונות הטבע קשורים במים. החדשות הרעות הן

אזור בריכת החורף ברחובות.

תצלום: יובל ספיר

ממזערים נזקים

בתי הגידול הלחים מהווים מחסום טבעי כנגד אסונות טבע במגוון דרכים. בית הגידול הילתי מותנה על ידי סמל טבע, קצאונות והשמים ומפחית הצפות. במהלך התקופות היבשות בית הגידול משחרר את המים המאוחסנים וכך מעכב את תחילת הבצורת והמחסור במים. כאשר בתי הגידול הלחים מתוחזקים כראוי, הם יכולים לחזק קהילות ולעזור להן בהתמודדות ובהתאוששות מאירועי הצפות או בצורת קיצוניים. אחד מבתי הגידול הלחים החשובים בישראל הן בריכות החורף. יותר מ-1,200 בריכות חורף התקיימו עד ל-1948 וכעת 95 אחוז (!) מהן לא קיימות יותר (על פי מחקר של מנדלסון מאמצע שנות ה-80). אזור חדרה, למשל, שהיה מלא ביצות שהתייבשו ונהפכו לבריכות חורף עונתיות, מרוצף היום ברובו אספלט. אחת ההשפעות של שלמת הבטון והמלט הזאת מתגלית מחדש בכל שנה כאשר [כבישים נחסמים ורכבים נפגעים כתוצאה מההצפות](#). מניעת הצפות ושיקום לאחריהן הוא לא היתרון היחיד של בריכת החורף. "מלבד עזרה בניקוז שטחים, בריכות החורף הן מוקד להתכנסות [ציפורי מים](#), [חרקי מים](#) [ידו-חיים](#)", אומר אלון זיו, רכז שימור בריכות חורף בחברה להגנת הטבע. "הבריכות גם מעודדות יצור חמצן ותורמות לאיכות ולכמות מי התהום". בנוסף, לבריכות יש גם חשיבות סמלית וערכית בעצם נוכחותן בסביבה העירונית. רוב הבריכות ממוקמות בין גדרה לחדרה, באזור ההתיישבות הגדול במדינה, ועובדה זו הופכת אותן למעוז של טבע

עירוני, שמאפשר לתושבי הערים לצאת לטבע לטיול רגלי, או על אופניים, בלי להזדקק לרכב כדי לנסוע לשמורת טבע בצפון או בדרום. ומה קורה לבריכות החורף כשהקיץ מגיע? בעונה היבשה והחמה הבריכה מתייבשת והצמחים ובעלי החיים נערכים בהתאם: האילניות מטפסות על העצים, החפריות (דו-חי שדומה לצפרדע) מתחפרות מתחת לקרקע והסרטנים יוצרים ביצי קיימא (ביצים המצופות מעטה עבה המגן מפני חום והתייבשות) ששוקעות לקרקעית ונאגרות ב"מחסן" של קרקעית הבריכה היבשה. השלב הזה הוא שלב חשוב וקריטי לבריכות החורף. האגן שוקק החיים נראה בקיץ צחיח ונטוש. המטיילים פונים לבילוי בשפת הים, וזה הזמן שבו קבלנים ובעלי האינטרסים הנדל"ניים מתחילים ללטוש עיניים לשטח "הריק" והמלחמה על שמירת פיסת הטבע

בריכת החורף ברחובות. תצלום: תם גמליאל (מרחבי

רחובות)

בית גידול הולך ונעלם

בישראל נשארו כיום רק 5 אחוזים מבריכות החורף שהיו בעת הקמת המדינה. בעבר ייבשו את הבריכות והביצות של ישראל על מנת להדביר את מחלת המלריה. המלריה כבר מזמן נבלמה, אך בריכות החורף ממשיכות להיעלם, לרוב לטובת בניינים וכבישים. מלאכת ההגנה על בריכות החורף היא קשה וסיזיפית, ולא פעם אנשי הסביבה נוחלים בה מפלה ואכזבה קשה. "ב-2015 בריכת מחסני הרכבת, אחת הבריכות החשובות ביותר באזור חדרה, נהרסה כליל בעיצומו של פרויקט בניה", מספר זיו. "ב-2016 בריכת פתח תקווה נפגעה כשקבלן השליך בה פסולת עפר. 2017 רק התחילה, אבל כבר עכשיו בריכת החורף של אשקלון עומדת בפני הרס כמעט טוטאלי משום שהיא מתוכננת להפוך ל'אקו-פארק' של ספורט אתגרי. לפי התכניות, הבריכה תצטמצם מ-190 דונם ל-50 דונם בלבד". בין שלל הסיבות לדאגה, יש גם חדשות חיוביות. בשל הקצב המואץ של העלמות הבריכות החורף בישראל והידלדלות מיני דו חיים וצמחים ייחודיים לבית גידול זה, יש מגמה שמובילים גופים כמו החברה להגנת הטבע ורשות הטבע והגנים לחפור בריכות חורף מלאכותיות באזורים שונים בארץ, כמו בריכת החורף

המרשימה בכפר הירוק, בסמוך לסמינר לווניסקי בצפון ת"א, בהרצליה ובמקומות רבים נוספים. הכנת הבריכה המלאכותית מלווה גם ב"אימוץ" בריכת החורף החדשה על ידי הקהילה הקרובה, פעילויות לכל המשפחה ושמירה על הטבע ועל הסביבה באזור. לפני כחודשיים רשות הטבע והגנים הכריזה על כך שבריכת החורף ברחובות (שנקראת גם ג'ורת אר-רמלה) מיועדת להפוך לשמורת טבע. "בריכת רחובות היא אחת מבריכות החורף הוותיקות והחשובות ביותר במישור החוף", נכתב בפרסום הרשמי של הרשות. "הבריכה משמשת אתר רבייה בולט של אחת האוכלוסיות הבודדות של החפרית המצויה בדרום מישור החוף... ההגנה על בריכת חורף רחובות הכרחית לשמירה על המגוון הביולוגי בדרום מישור החוף וההמלצה היא להגדירה בעדיפות הגבוהה ביותר לשימור". שימור בריכות החורף ואורגניזמים המצויים בסכנת הכחדה עולמית היא מחויבות של מדינת ישראל, שחתומה על אמנת ריו לשימור המגוון הביולוגי (CBD) ואמנת RAMSAR לשימור בתי הגידול הלחים.

להגן על אגן הניקוז

"יום אחד טיילתי עם חבר שלי בשדות ליד רחובות ופתאום ראיתי ביצה שלא הכרתי קודם לכן", מספר יובל שיפריס, תושב רחובות כיצד נחשף לראשונה לבריכת החורף בעירו. "אחרי זה, ב-2010, ראיתי שבתכנית המתאר של העיר מתכננים בניה במזרח העיר, שעלולה הייתה לפגוע בבריכת החורף". יחד עם פעילים נוספים הקים שיפריס את העמותה "[מרחבי רחובות](#)", שפועלת בהתנדבות לשימור אזור הבריכה. "לכל עיר יש את הייחוד שלה. ברחובות יש לנו את השטחים ממזרח לעיר, עם המבנים העתיקים, עצי השיטה המלבינה, המרחבים הפתוחים ובריכת החורף. אפשר להתייחס לכל המרחב הזה כאל פארק שעשועים טבעי ומדליק, ואפשר לבנות שם מגדלים - אנחנו העדפנו את האופציה הראשונה". שיפריס וחבריו חוששים שההכרזה על הבריכה כשמורת טבע לא תציל את הבריכה, משום שעל פי תכניות המתאר של העיר צפויות להיבנות סביב הבריכה אלפי יחידות דיור. "כדי להגן על בריכת החורף לא מספיק לשמור עליה, צריך להגן על אגן הניקוז כולו", אומר שיפריס. "רק כך מקבלים בריכה מלאה במים ונקייה ממהמים". למעשה בריכות החורף, בהיותן הנקודות הנמוכות ביותר באגן הניקוז, מנקזות באופן טבעי עודפי מים משטחים גדולים שהיו בעבר שטחים פתוחים, אך כיום מכוסים בטון ומלט המכסה את האזורים מסביב לבריכה. הדבר מוביל לכך שהבריכה לא מנקזת רק מים, אלא גם דלקים, שמנים ומזהמים שונים שנשטפים בגשמים אל הבריכות, ומאיימים לפגוע באיזון העדין של בעלי החיים בבריכה. אז מה עושים? קודם כל חוגגים. עמותת מרחבי רחובות מקיימת מאז 2010 הפנינג שנתי בבריכת החורף. "השנה האירוע הזה חשוב יותר מתמיד", אומר שיפריס. "לכן, ב-18 במרץ אנחנו מזמינים את כל מי שרוצה לחגוג את הטבע לאירוע חגיגי בבריכת החורף, שיציין את נקודת ההתחלה למאבק המוצלח שלנו להצלת הבריכה", אומר שיפריס.

טיול לבריכת החורף של רחובות

אחרי שהבנו את חשיבותן הגדולה של בריכות החורף למאזן המים של המדינה ולהגנה

נגד הצפות ושיטפונות, אנחנו מזמינים אתכם לצאת להכיר אותן, כל עוד הפריחה בעיצומה ולפני שיכסו אותן בשמלת בטון. **מה אורך המסלול?** מדובר במסלול מעגלי, שאורכו 5.5 קילומטרים. **למי הוא מתאים?** מתאים לגדולים וקטנים, אוהבי לכת וחובבי פיקניקים. לא כל המקומות עבירים לעגלות. **איפה מתחילים?** תחילת המסלול במגרש החנייה שליד בית העלמין של רחובות. **סיפור הטיול:** נצעד בדרך העפר מערבה, נחלוף על פני בית החווה המגודר, נפנה לכיוון דרום מערב ונטפס על הגבעה לעבר מגדל השמירה לתצפית על האזור. נרד מהגבעה צפונה אל בית הבאר ובית האריזה של פרדס בילמס. נצעד צפונה ומעט מזרחה בין שדות ומטעים. חורשת אקליפטוסים צעירה תסמן לנו את מיקום שמורת בריכת רחובות. נמשיך לצעוד בין השדות ונחזור בשביל המוליך מערבה מצפון לבית העלמין. בטיול נראה מבנים היסטוריים, ציפורים בין השיחים והעצים, עצי שקמה עתיקים ופרחי בר עונתיים. למי שיש קצת דמיון ויכולת טיפוס יכול לחפש את "דבשות הגמלים", הלוא הם שיחי השרביטן, שעליהם ילדים יכולים לטפס ולשחק בדרך לבריכה. במהלך הטיול הקפידו לא לקטוף פרחים ולהשאיר את האזור נקי

מפסולת למען חיות הבר ולמען המטיילים הבאים.